

# ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

## Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

4 - 6 Σεπτεμβρίου 2009 • Νυμφαίο Φλώρινας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ  
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ  
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

## ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Η Διδασκαλία  
της Ελληνικής Γλώσσας  
(ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)

### ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΝΥΜΦΑΙΟ ΦΛΩΡΙΝΑΣ  
4, 5 και 6 Σεπτεμβρίου 2009

## ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ

### ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

#### Πρόεδρος:

*Τομπαΐδης Δημήτριος*  
Ομότιμος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

#### Μέλη:

*Δαμανάκης Μιχάλης*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης  
*Ιορδανίδου Άννα*, αν. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Πάτρας  
*Καλλογήρου Τζίνα*, αν. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας  
*Καμαρούδης Σταύρος*, επίκ. καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας  
*Καψάλης Γεώργιος*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων  
*Κουτσογιάννης Δημήτρης*, επίκ. καθηγητής Φιλοσοφικής,  
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης  
*Ματσαγγούρας Ηλίας*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας  
*Μήτσος Ναπολέων*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας  
*Μπερελής Πέτρος*, σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου  
*Νάκας Αθανάσιος*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας  
*Ντίνας Κώστας*, αν. καθηγητής ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας  
*Παπαδογιαννάκης Νικόλαος*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης  
*Σουλιώτης Μίμης*, καθηγητής ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας  
*Τσιάκαλος Γιώργος*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης  
*Χατζηπαναγιωτίδη Άννα*, επίκ. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Frederick Κύπρου  
*Χατζησαββίδης Σωφρόνης*, καθηγητής ΤΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

### ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

#### Πρόεδρος

*Κώστας Δ. Ντίνας*

#### Γραμματέας

*Άννα Βακάλη*

#### Ταμίας

*Άννα Χατζηπαναγιωτίδη*

#### Μέλη

*Αναστασία Στάμου*  
*Τριαντάφυλλος Κωτόπουλος*

#### Γραμματεία

*Έφη Γώτη*  
*Ευδοξία Τραϊανού*  
*Δημήτρης Χασανίδης*  
*Ελένη Παπαϊωάννου*  
*Στεφανία Τσακίροπούλου*

Πλήρης βιβλιογραφική αναφορά άρθρου:

Ντίνας, Κ., Χατζηπαναγιωτίδη, Α., Βακάλη, Α., Κωτόπουλος, Τ. & Στάμου, Α. (επιμ.) 2010. Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή "Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)", βλ. <http://linguistics.nured.uowm.gr/Nimfeo2009/praktika> ημερομηνία πρόσβασης ηη/μμ/εε

## Παρασκευή, 4 Σεπτεμβρίου 2009

16.00-17.30 Εγγραφές

Ωρα **Αίθουσα 1**  
**Η ελληνική γλώσσα ως μητρική (πρώτη)**  
 Θεματική: **Γλωσσολογικά**  
 Προεδρείο: **Α. Αναστασιάδη - Α. Αϊδίνης**

17.30-17.50 *Ψευδόφιλες μονάδες: οι διαχρονικοί άσπονδοί φίλοι στην ελληνική*  
**Ε. Βλήστη, Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη**

17.50-18.10 *Η χρήση μορφολογικών στρατηγικών στην ορθογραφημένη γραφή του θέματος λέξεων που ανήκουν στην ίδια οικογένεια*  
**Μ. Ζυγούρη, Α. Αϊδίνης**

18.10-18.30 *Δείκτες αποτελεσματικότητας γραπτού λόγου στο σχολικό περιβάλλον, πειθαρχίες και απειθαρχίες στο περιβάλλον του γραπτού λόγου του σχολείου. Η αυτονομία των κειμένων και των υποκειμένων*  
**Π. Σαχινίδου**

18.30-18.50 *Το μάθημα της Γλώσσας ή η γλώσσα των μαθημάτων: Μια εκπαιδευτική παρέμβαση*  
**Α. Σιάτρας, Π. Τοπούζα**

18.50-19.10 Διάλειμμα - Καφές

Προεδρείο: **Τζ. Καλογήρου, Κ. Καρατάσου**

19.10-19.30 *Γλωσσική εμπειρία και παιδική/νεανική λογοτεχνία*  
**Γ. Παπαντωνάκης, G. Frazis**

19.30-19.50 *Τα λογοτεχνικά κείμενα και πώς αξιοποιούνται στη διδασκαλία της γλώσσας. Έρευνα στα σχολικά εγχειρίδια της γλώσσας των Γ', Δ', Ε' & ΣΤ' τάξεων του δημοτικού σχολείου*  
**Α. Ξανθόπουλος, Κ. Ντίνας**

19.50-20.10 *Αλληγορίες ενηλικίωσης. Η αξιοποίηση των ειδών στη λογοτεχνική εκπαίδευση*  
**Κ. Καρατάσου**

20.10-20.30 *Λογοτεχνική εκπαίδευση, μαθηματική παιδεία και διαθεματικότητα στη δημοτική εκπαίδευση*  
**Κ. Καρατάσου, Ρ. Πανασούρα**

20.30-20.50 *Οπτικός γραμματισμός και γλωσσική διδασκαλία μέσα από τη δημιουργία κόμικς: μια διδακτική παρέμβαση στη Β' δημοτικού*  
**Σ.Π. Παπαδόπουλος, Κ. Δημητριάδου**

20.50-21.10 *Το επιμορφωτικό ενδιαφέρον της γλωσσικής αφύπνισης στα θέματα συνεργατικής ειρήνης και εκπαίδευσης στο ελληνικό σχολείο*  
**Μουμτζίδου Αργ.**

21.10-21.30 Συζήτηση

Δείπνο

# ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

## Τα λογοτεχνικά κείμενα και πώς αξιοποιούνται στη διδασκαλία της γλώσσας. Έρευνα στα σχολικά εγχειρίδια της γλώσσας των Γ', Δ', Ε' & ΣΤ' τάξεων του Δημοτικού Σχολείου.

Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας

Κωνσταντίνος Ντίνας & Αναστάσιος Ξανθόπουλος

Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Φλώρινας / Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

### Abstract

*The traditional method of language teaching was heavily based on the use of literature quotations from well-known writers and poets or other written material like fairytales, myths, etc. However, this approach was not able to accommodate the needs of the young learners to interpret, understand and, finally, use without any difficulty other genres of speech apart from narration and description. As a result, the newest curriculum for the language teaching in the primary education underscores the necessity to promote the teaching of various text types (genre approach) and not solely literature. New language textbooks were written in order to implement that modern approach to language teaching. Nonetheless, a controversy has arisen between those who urge for the need to adopt the new methodology and those who oppose to the reduction of the amount of literature in the favor of other genres. The authors of this article contacted a survey to the Students' and Activity Books so as to investigate how many literature quotations are embedded in the textbooks and why literature is being taught. Interestingly, the results reveal that literature is still the most frequently used genre of speech and is being taught not only for the purposes of reading and understanding but, also, for the purposes of grammar and syntax.*

### 1. Εισαγωγή

Η διδασκαλία της λογοτεχνίας αποτελεί λίγο-πολύ ένα διακριτό τομέα στο ευρύτερο πλαίσιο του γλωσσικού μαθήματος, εφόσον έχει τα δικά της διδακτικά εγχειρίδια, τα «Ανθολόγια λογοτεχνικών κειμένων», με τα αντίστοιχα βιβλία δασκάλου, το δικό της διδακτικό χρόνο και το δικό της ειδικό κεφάλαιο στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ), τόσο στον τομέα των γνωστικών στόχων όσο και της διδακτικής μεθοδολογίας (ΦΕΚ, 303/τ.Β', 2003, σσ. 3761-61 & 3775). Παρόλα αυτά, η χρήση των λογοτεχνικών κειμένων δεν εξαντλείται στην ώρα της διδασκαλίας της λογοτεχνίας, καθώς τέτοια κείμενα υπάρχουν και στα Βιβλία του Μαθητή (ΒΜ) και στα Τετράδια Εργασιών (ΤΕ) για τη διδασκαλία ευρύτερα του γλωσσικού φαινομένου. Συνεπώς, η λογοτεχνία στο

σχολείο τίθεται στην υπηρεσία στόχων που, αφενός, αφορούν την ίδια τη λογοτεχνία ως καθεαυτό διδακτικό αντικείμενο και, αφετέρου, διδακτικών στόχων που σχετίζονται με τη διδασκαλία της γλώσσας ή ακόμα και διαθεματικών (Ακριτόπουλος, 2002). Στις προδιαγραφές συγγραφής των νέων διδακτικών βιβλίων, όπου γίνεται ειδική αναφορά στην ανάγκη «αξιοποίησης» των λογοτεχνικών κειμένων στη διδασκαλία της γλώσσας, τονίζεται χαρακτηριστικά ότι: «Στα γλωσσικά εγχειρίδια η λογοτεχνία αντιμετωπίζεται κυρίως ως τεχνική του λόγου, ενώ στα Ανθολόγια ως τέχνη του λόγου» [Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (ΠΙ), 2003, σ. 37]. Η παρούσα έρευνα εστιάζει στην πρώτη περίπτωση χρήσης της λογοτεχνίας και επιχειρεί να την αναλύσει υπό το πρίσμα της διδακτικής της γλώσσας και όχι της διδακτικής της λογοτεχνίας, που είναι μια πιο εξειδικευμένη προσέγγιση. Για το λόγο αυτό δεν εξετάζουμε εδώ τα Ανθολόγια των τεσσάρων μεγαλύτερων τάξεων του δημοτικού σχολείου αλλά μόνο τα ΒΜ και τα ΤΕ αυτών των τάξεων.

Η παραδοσιακή μέθοδος διδασκαλίας της γλώσσας, καθώς θεωρούσε τα κείμενα των «δόκιμων» συγγραφέων πρότυπα ορθής χρήσης της γλώσσας, προέκρινε τη σχεδόν αποκλειστική χρήση τους στο γλωσσικό μάθημα (Μήτσης, 2001, σ. 133). Αυτή η μέθοδος χαρακτήριζε εν πολλοίς και τα γλωσσικά βιβλία που μέχρι το 2006 διδάσκονταν στο δημοτικό σχολείο (Παπαρίζος, 1990, σ. 55· Χαραλαμπίδης, 1994· Χατζησαββίδης, 1992), αν και είχαν συγγραφεί στη βάση ενός δομιστικού και εν μέρει επικοινωνιακού αναλυτικού προγράμματος το οποίο, θεωρητικά τουλάχιστον, προέκρινε τη χρήση ποικίλων αυθεντικών και χρηστικών κειμένων διαφόρων ειδών λόγου. Πίσω από αυτήν τη χρόνια πρόταξη του λογοτεχνικού λόγου στη διδασκαλία της γλώσσας υποστηρίχτηκε ότι κρύβεται η θεώρηση της «λογοτεχνικής» γλώσσας ως ανώτερης από όλες τις γλωσσικές παραλλαγές, αγνοώντας το γεγονός ότι «είναι εκείνη που αλλοιώνει περισσότερο από κάθε άλλη το γλωσσικό πρότυπο και παραβιάζει τους κανόνες με στόχο το ατομικό ύφος» (Φραγκουδάκη, 1987, σ. 92).

Με το ΑΠΣ του 2003 επιχειρείται η αλλαγή της παραπάνω μεθόδου, εφόσον η διδασκαλία ποικίλων κειμενικών ειδών βρίσκεται πλέον στον πυρήνα της γλωσσικής διδασκαλίας, ενώ προβλέπεται και η δυνατότητα χρήσης «αυθεντικών» κειμένων από το δάσκαλο σε ποσοστό έως «25% του συνόλου των κειμένων του βιβλίου» (ΦΕΚ 303/τ.Β', 2003, σ. 3773). Όπως, όμως, και για τα παλαιά βιβλία, έτσι και τώρα δεν είναι βέβαιο ότι οι πρόνοιες του ΑΠΣ ενσωματώνονται πλήρως και στα νέα διδακτικά βιβλία.

Άλλωστε, η ποσότητα και η διδακτική αξιοποίηση των λογοτεχνικών κειμένων στα νέα βιβλία έχουν αποτελέσει το επίκεντρο μιας επιστημονικής διεκυστίνδας σχεδόν αμέσως μόλις κυκλοφόρησαν: από τη μια μεριά κάποιοι διαπιστώνουν ανεπάρκεια λογοτεχνικών κειμένων και λανθασμένη διδακτική προσέγγιση (Δανιηλίδου, 2007· Τσολάκης, 2006· Χαραλαμπίδης, 2006) ενώ, από την άλλη, κάποιοι κάνουν λόγο για νέα προσέγγιση και ισορροπία των κειμενικών ειδών (Αγγελάκος, 2006· Ιορδανίδου, 2006· Μοσχονάς, 2006). Η μελέτη, λοιπόν, του βαθμού υλοποίησης και συνάφειας μεταξύ ΑΠΣ και διδακτικών βιβλίων, ώστε να διαπιστωθεί η επάρκεια και καταλληλότητα των νέων βιβλίων ως διδακτικών μέσων είναι η ανάγκη που υπαγορεύει την εκπόνηση ερευνών σαν αυτήν που παρουσιάζουμε παρακάτω. Η έρευνά μας επιχειρεί, ακριβώς, να καταγράψει τα λογοτεχνικά κείμενα των βιβλίων των τεσσάρων μεγαλύτερων τάξεων του δημοτικού επιδιώκοντας να συμβάλει στη συζήτηση που έχει ανοίξει για τη θέση και τη λειτουργία τους στο γλωσσικό μάθημα.

## **2. Σκοπός και ειδικότεροι στόχοι της έρευνας**

Ο σκοπός της έρευνας ήταν να καταγράψει πόσα και ποια λογοτεχνικά κείμενα περιλαμβάνονται στα νέα βιβλία για τη διδασκαλία της γλώσσας και ειδικότερα στα Βιβλία του Μαθητή και τα Τετράδια Εργασιών των τάξεων Γ', Δ', Ε' & ΣΤ' (αναλυτικότερα βλ. τις Πηγές στη Βιβλιογραφία), ώστε να μελετήσει σε ποιο βαθμό το είδος και η ποσότητα των κειμένων αυτών ανταποκρίνονται στις σχετικές προβλέψεις για τη διδακτική μεθοδολογία του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών.

Οι ειδικότεροι στόχοι της έρευνας ήταν να καταγράψει:

(α) πόσα είναι τα λογοτεχνικά κείμενα στα διδακτικά βιβλία και τι μέρος του συνόλου των κειμένων των βιβλίων αυτών αντιπροσωπεύουν·

(β) σε ποιο είδος λόγου ανήκουν (αναφορικό ή κατευθυντικό) και σε ποιο ειδικότερο κειμενικό είδος ταξινομούνται (πεζό, ποίημα, παραμύθι, δημοτικό τραγούδι, κτλ.)·

(γ) ποιος είναι ο συγγραφέας τους, ποιο το μέγεθός τους και η πηγή δημοσίευσής τους·

(δ) ποια είναι η θέση των κειμένων στα βιβλία (είναι «κύρια» ή «παράλληλα»)·

(ε) πώς αξιοποιούνται διδακτικά τα λογοτεχνικά κείμενα, δηλαδή πότε και πόσο συχνά χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία της γραμματικής της λέξης και της πρότασης ή για τη γραμματική του κειμένου.

### 3. Μεθοδολογία της έρευνας

Προκειμένου να διερευνήσουμε τους ειδικότερους στόχους της έρευνάς μας που μόλις περιγράψαμε ακολουθήσαμε διάφορες ερευνητικές μεθόδους που συναντήσαμε στη βιβλιογραφία και αφορούν κυρίως την ταξινόμηση των κειμένων στα είδη λόγου και τους ειδικότερους κειμενικούς τους τύπους<sup>1</sup> (Cope & Kalantzis, 1993· Pappas & Zecker, 2006· Kress, 1987· Swales, 1990· Αρχάκης, 2005· Γεωργακόπουλος & Γούτσος, 1999· Ματσαγγούρας, 2001). Ιδιαίτερα διαφωτιστικές και χρήσιμες για την υλοποίηση των στόχων και την κατασκευή του ερευνητικού μας εργαλείου ήταν, επίσης, οι ηλεκτρονικές βάσεις κειμένων του Ινστιτούτου Επεξεργασίας Λόγου (ΙΕΛ) και της ηλεκτρονικής Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα (ΠΕΓ).<sup>2</sup>

Με βάση τα παραπάνω προχωρήσαμε στην διερεύνηση των κειμένων των νέων βιβλίων με τη χρήση ενός εργαλείου που σχεδιάσαμε σε υπολογιστικό φύλλο, ώστε και να γίνει εφικτή η καταχώρισή τους στις επιμέρους κατηγορίες των ερευνητικών στόχων και να είναι δυνατή η εξαγωγή στατιστικών δεδομένων με τη χρήση των κατάλληλων φίλτρων. Αναλυτικότερα κατά ερευνητικό στόχο εργαστήκαμε ως εξής:

(α) ταξινομήσαμε τα κείμενα του βιβλίου σε κατηγορίες ανάλογα με το κειμενικό τους είδος, λογοτεχνικά, χρηστικά, ειδησεογραφικά, βιογραφικά, πραγματολογικά, κτλ. Στην κατηγορία των λογοτεχνικών συμπεριλάβαμε διάφορους κειμενικούς τύπους, όπως πεζά κείμενα ή έμμετρα κείμενα γνωστών συγγραφέων, παραμύθια, παροιμίες, δημοτικά τραγούδια, κόμικς και όποιον άλλο τύπο συναντούμε συνήθως σε ένα σχολικό ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων (ΠΙ, 2003, σ. 21).

(β) Τα λογοτεχνικά κείμενα τα ταξινομήσαμε περαιτέρω σύμφωνα με το γένος λόγου στο οποίο ανήκουν, αναφορικό ή κατευθυντικό, και στις επιμέρους κειμενικές υποκατηγορίες τους (ή είδη λόγου), περιγραφή και αφήγηση ή οδηγία και επιχειρηματολογία αντίστοιχα. Η ταξινόμηση που κάναμε είναι οπωσδήποτε συμβατική με την έννοια ότι τα κείμενα συχνά είναι «πολυγενετικά» και δεν είναι δυνατόν να κατηγοριοποιηθούν σε ένα είδος λόγου ή σε έναν κειμενικό τύπο.

---

1. Για μια πιο αναλυτική συζήτηση και πιο πλούσια βιβλιογραφία πάνω στην προβληματική των κειμενικών ειδών, τα γένη και είδη του λόγου και τους σχετικούς ορισμούς βλ.:

<http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html> και  
[http://www.komvos.edu.gr/glwssa/logos\\_keimeno/thema.htm](http://www.komvos.edu.gr/glwssa/logos_keimeno/thema.htm).

2. Οι διευθύνσεις είναι: <http://corpus.ilsp.gr>, για το ΙΕΛ και

[http://www.greek-language.gr/greekLang/modern\\_greek/tools/corpora/pi/content.html](http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/corpora/pi/content.html), για την ΠΕΓ.

(γ) Καταχωρίσαμε τα κείμενα ως προς το μέσο δημοσίευσής τους, βιβλίο, περιοδικό, διαδικτυο, κτλ. Καταγράψαμε τον συγγραφέα του κειμένου καθώς και το φύλο και την καταγωγή του. Ταξινομήσαμε τα κείμενα ανάλογα με το μέγεθός τους μετρώντας τον αριθμό των λέξεών τους. Επίσης, καταγράψαμε ποια από τα κείμενα έχουν διασκευαστεί.

(δ) Καταγράψαμε τη θέση των λογοτεχνικών στα βιβλία διακρίνοντάς τα σε «κύρια» και «παράλληλα». Ως κύρια νοούνται τα κείμενα που βρίσκονται στην αρχή της κάθε υποενότητας και αποτελούν το βασικό κείμενο επεξεργασίας, ενώ ως παράλληλα τα κείμενα που συνοδεύουν κατά βάση τις ασκήσεις των βιβλίων.

(ε) Τέλος σε αναλογία με τις τρεις γραμματικές (λέξης, πρότασης και κειμένου) που αναφέρει το ΑΠΣ (ΦΕΚ 303/τ.Β΄, 2003, σ. 3774), ταξινομήσαμε τα λογοτεχνικά κείμενα ανάλογα με τον τρόπο που αξιοποιούνται διδακτικά στο γλωσσικό μάθημα σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη περιλαμβάνει τη χρήση των κειμένων για τη γραμματική της λέξης και της πρότασης, που αντιστοιχεί στον παραδοσιακό και εν μέρει δομιστικό τρόπο διδασκαλίας της δομής της γλώσσας (γραμματική και συντακτικό). Η δεύτερη αφορά τη χρήση των κειμένων με κύριο σκοπό τη «*γραμματική του κειμένου*», δηλαδή την ανάδειξη της «*υπερδομής*», των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των κειμενικών ειδών αλλά και την κατανόηση και τη νοηματική τους επεξεργασία. Η τρίτη αφορά όσα κείμενα χρησιμοποιούνται για τις ανάγκες και των δύο κατηγοριών που προαναφέρθηκαν, δηλαδή και για τα τρία είδη γραμματικής.

#### **4. Τα αποτελέσματα της έρευνας**

##### **4.1. Τα λογοτεχνικά κείμενα και οι τύποι τους στα διδακτικά βιβλία**

Τα λογοτεχνικά κείμενα που κατέγραψε η έρευνά μας φτάνουν τα 238 και αποτελούν το 29,4% του συνόλου των 809 κειμένων των νέων βιβλίων (βλ. Πίνακα 1). Πρόκειται για την πολυπληθέστερη κατηγορία κειμένων, με εξαίρεση τα κείμενα που δεν παραπέμπουν σε καμία πηγή για την προέλευσή τους, με σημαντική μάλιστα διαφορά από τις υπόλοιπες κατηγορίες κειμενικών ειδών. Σύμφωνα πάλι με τον Πίνακα 1, η κατανομή των λογοτεχνικών κειμένων στις τέσσερις τάξεις παρουσιάζει μικρές αποκλίσεις, με την Γ΄ να έχει τα λιγότερα και την Δ΄ τα περισσότερα κείμενα. Ενδιαφέρον είναι ακόμη στις τάξεις Ε΄ & ΣΤ΄ τα λογοτεχνικά είναι η πολυπληθέστερη κατηγορία κειμενικών ειδών.

Πίνακας 1. Κατανομή των κείμενων ως προς το κειμενικό είδος κατά τάξη

| α/α | Είδος κειμένου        | N   | %    | Γ'  |      | Δ'  |      | Ε'  |      | ΣΤ' |      |
|-----|-----------------------|-----|------|-----|------|-----|------|-----|------|-----|------|
|     |                       |     |      | n   | %    | n   | %    | n   | %    | n   | %    |
| 1   | Λογοτεχνία            | 238 | 29,4 | 51  | 21,4 | 67  | 28,2 | 56  | 23,5 | 64  | 26,9 |
| 2   | Ειδησεογραφικά        | 116 | 14,3 | 13  | 11,2 | 25  | 21,6 | 27  | 23,3 | 51  | 44,0 |
| 3   | Επιστημονικά          | 58  | 7,2  | 2   | 3,4  | 27  | 46,6 | 23  | 39,7 | 6   | 10,3 |
| 4   | Χρηστικά              | 46  | 5,7  | 3   | 6,5  | 15  | 32,6 | 20  | 43,5 | 8   | 17,4 |
| 5   | Ιδιωτικά              | 21  | 2,6  | 11  | 52,4 | 3   | 14,3 | 1   | 4,8  | 6   | 28,6 |
| 6   | Διαφήμιση             | 13  | 1,6  | 2   | 15,4 | 1   | 7,7  | 3   | 23,1 | 7   | 53,8 |
| 7   | Βιογραφικά            | 5   | 0,6  | 0   | 0,0  | 1   | 20,0 | 3   | 60,0 | 1   | 20,0 |
| 8   | Άλλο                  | 5   | 0,6  | 2   | 40,0 | 0   | 0,0  | 3   | 60,0 | 0   | 0,0  |
| 9   | Επίσημα               | 4   | 0,5  | 0   | 0,0  | 0   | 0,0  | 1   | 25,0 | 3   | 75,0 |
| 10  | Συζήτηση              | 3   | 0,4  | 0   | 0,0  | 0   | 0,0  | 3   | 100  | 0   | 0,0  |
| 11  | Μη παράθεση της πηγής | 254 | 31,4 | 101 | 39,8 | 84  | 33,1 | 35  | 13,8 | 34  | 13,4 |
| 12  | Συγγραφικών ομάδων    | 46  | 5,7  | 5   | 10,9 | 1   | 2,2  | 17  | 37,0 | 23  | 50,0 |
|     | Σύνολο                | 809 | 100  | 190 | 23,5 | 224 | 27,7 | 192 | 23,7 | 203 | 25,1 |

Τα 238 λογοτεχνικά κείμενα, όπως δείχνει ο Πίνακας 2, περιλαμβάνουν μια ευρεία γκάμα κειμενικών τύπων· τα λογοτεχνικά πεζά και τα ποιήματα φτάνουν το 70% περίπου των τύπων του πίνακα. Επίσης, υπάρχουν αποκλίσεις στα ποσοστά των διαφόρων κειμενικών τύπων από τάξη σε τάξη που είναι κάποτε πολύ μεγάλες.

Πίνακας 2. Κατανομή των λογοτεχνικών κείμενων ως προς τον κειμενικό τύπο κατά τάξη

| α/α | Τύπος κειμένου        | N   | %     | Γ' |      | Δ' |      | Ε' |      | ΣΤ' |       |
|-----|-----------------------|-----|-------|----|------|----|------|----|------|-----|-------|
|     |                       |     |       | n  | %    | n  | %    | n  | %    | n   | %     |
| 1   | Λογοτεχνικά πεζά      | 109 | 45,8  | 18 | 16,5 | 29 | 26,6 | 33 | 30,3 | 29  | 26,6  |
| 2   | Ποιήματα              | 59  | 24,8  | 16 | 27,1 | 20 | 33,9 | 10 | 16,9 | 13  | 22,0  |
| 3   | Παραμύθια             | 16  | 6,7   | 5  | 31,3 | 3  | 18,8 | 5  | 31,3 | 3   | 18,8  |
| 4   | Κόμικς                | 15  | 6,3   | 3  | 20,0 | 5  | 33,3 | 1  | 6,7  | 6   | 40,0  |
| 5   | Κάλαντα               | 9   | 3,8   | 3  | 33,3 | 1  | 11,1 | 3  | 33,3 | 2   | 22,2  |
| 6   | Αινίγματα / Παροιμίες | 8   | 3,4   | 1  | 12,5 | 4  | 50,0 | 1  | 12,5 | 2   | 25,0  |
| 7   | Θεατρικοί διάλογοι    | 6   | 2,5   | 3  | 50,0 | 1  | 16,7 | 0  | 0,0  | 2   | 33,3  |
| 8   | Τραγούδια             | 4   | 1,7   | 1  | 25,0 | 0  | 0,0  | 2  | 50,0 | 1   | 25,0  |
| 9   | Δημοτικά τραγούδια    | 4   | 1,7   | 0  | 0,0  | 1  | 25,0 | 1  | 25,0 | 2   | 50,0  |
| 10  | Αρχαία γραμματεία     | 2   | 0,8   | 0  | 0,0  | 1  | 50,0 | 0  | 0,0  | 1   | 50,0  |
| 11  | Θρησκευτικοί ύμνοι    | 2   | 0,8   | 0  | 0,0  | 0  | 0,0  | 0  | 0,0  | 2   | 100,0 |
| 13  | Άλλα                  | 4   | 2     | 1  | 25,0 | 2  | 50,0 | 0  | 0,0  | 1   | 25,0  |
|     | Σύνολο                | 238 | 100,0 | 51 | 21,4 | 67 | 28,2 | 56 | 23,5 | 64  | 26,9  |

#### 4.2. Γένη και είδη λόγου των λογοτεχνικών κειμένων

Σε ό,τι αφορά την κατανομή των λογοτεχνικών κειμένων ως προς το γένος του λόγου, τα αποτελέσματα του Πίνακα 3 φανερώνουν την σχεδόν απόλυτη κυριαρχία του αναφορικού έναντι του κατευθυντικού λόγου, αφού μόνο δύο από 238 κείμενα κατηγοριοποιούνται ως κατευθυντικού λόγου.

Αναφορικά με τα επιμέρους είδη λόγου, η αφήγηση είναι καθαρά το κυρίαρχο είδος, ενώ και η περιγραφή αντιπροσωπεύεται στο περίπου 20% των κειμένων. Αξιόλογες διαφορές δεν υπάρχουν στις ταξινομήσεις από τάξη σε τάξη με εξαίρεση ίσως τα περιγραφικά κείμενα μεταξύ των τάξεων Ε' και ΣΤ'.

Πίνακας 3. Κατανομή των κειμένων ως προς γένος και το είδος λόγου κατά τάξη

| Γένη Λόγου                   | Είδη Λόγου | N   | %     | Γ' |      | Δ' |      | Ε' |      | ΣΤ' |      |
|------------------------------|------------|-----|-------|----|------|----|------|----|------|-----|------|
|                              |            |     |       | n  | %    | n  | %    | n  | %    | n   | %    |
| Αναφορικός<br>236<br>(99,2%) | Αφήγηση    | 169 | 71    | 36 | 21,3 | 51 | 30,1 | 43 | 25,4 | 39  | 23   |
|                              | Περιγραφή  | 47  | 19,7  | 11 | 23,4 | 10 | 21,2 | 8  | 17   | 18  | 38,2 |
|                              | Άλλο       | 20  | 8,4   | 4  | 20   | 5  | 25   | 5  | 25   | 6   | 30   |
| Κατευθυντικός<br>2 (0,8%)    | Οδηγία     | 2   | 0,8   | 0  | 0    | 1  | 50,0 | 0  | 0    | 1   | 50,0 |
| Σύνολο                       |            | 238 | 100,0 | 51 | 21,4 | 67 | 28,2 | 56 | 23,5 | 64  | 26,9 |

#### 4.3. Βιβλιογραφικά στοιχεία, μέγεθος και άλλα στοιχεία των λογοτεχνικών κειμένων

Τα λογοτεχνικά κείμενα προέρχονται κατά βάση από αντίστοιχα λογοτεχνικά βιβλία και μόνο ένα μικρό κομμάτι τους έχει ως μέσο δημοσίευσης άλλες πηγές, όπως περιοδικά, εφημερίδες κτλ. (βλ. Πίνακα 4). Παράλληλα, για ένα σημαντικό κομμάτι των κειμένων (22,3%) δεν έχουμε καθόλου αναφορά στο μέσο δημοσίευσης παρά μόνο στους συγγραφείς ή στο είδος του κειμένου. Οι διαφορές στα ποσοστά από τάξη σε τάξη ανά μέσο δημοσίευσης είναι υπαρκτές και σε κάποιες περιπτώσεις αρκετά σημαντικές.

Πίνακας 4. Κατανομή των κείμενων ως προς το μέσο δημοσίευσής τους

| α/α | Μέσο δημοσίευσης | N   | %     | Γ΄ |       | Δ΄ |       | Ε΄ |      | ΣΤ΄ |      |
|-----|------------------|-----|-------|----|-------|----|-------|----|------|-----|------|
|     |                  |     |       | n  | %     | n  | %     | n  | %    | n   | %    |
| 1   | Βιβλίο           | 163 | 68,5  | 35 | 21,5  | 57 | 35,0  | 36 | 22,1 | 35  | 21,5 |
| 2   | Περιοδικό        | 12  | 5,0   | 2  | 16,7  | 1  | 8,3   | 2  | 16,7 | 7   | 58,3 |
| 3   | Σχολικό βιβλίο   | 3   | 1,3   | 2  | 66,7  | 0  | 0,0   | 0  | 0,0  | 1   | 33,3 |
| 4   | Εφημερίδα        | 2   | 0,8   | 2  | 100,0 | 0  | 0,0   | 0  | 0,0  | 0   | 0,0  |
| 5   | Ηλεκτρονικό      | 1   | 0,4   | 0  | 0,0   | 1  | 100,0 | 0  | 0,0  | 0   | 0,0  |
| 6   | Άλλο             | 4   | 1,7   | 3  | 75,0  | 0  | 0,0   | 0  | 0,0  | 1   | 25,0 |
| 7   | Δεν αναφέρεται   | 53  | 22,3  | 7  | 13,2  | 8  | 15,1  | 18 | 34,0 | 20  | 37,7 |
|     | Σύνολο           | 238 | 100,0 | 51 | 21,4  | 67 | 28,2  | 56 | 23,5 | 64  | 26,9 |

Τα λογοτεχνικά κείμενα γνωστών από την ελληνική και ξένη γραμματεία συγγραφέων φτάνουν τα 208 (87,4%) σε σύνολο 238 αλλά οι (διαφορετικοί) συγγραφείς είναι 140, εξαιτίας του ότι πολλά κείμενα έχουν τον ίδιο συγγραφέα. Μόνο σε (30) κείμενα, δημοτικά, παραμύθια ή κάλαντα, απουσιάζει ο συγγραφέας. Ο Πίνακας 5 που ακολουθεί κατατάσσει τους 140 αυτούς συγγραφείς κατά φύλο και καταγωγή δείχνοντας μια σαφέστατη προτίμηση στους ελληνικής καταγωγής συγγραφείς και μια σχετική ισορροπία ανάμεσα στα δύο φύλα.

Πίνακας 5. Κατανομή των συγγραφέων ως προς το φύλο και την καταγωγή τους

| Καταγωγή | N   | %     | Άνδρες |      | Γυναίκες |      | Άνδρες και γυναίκες |     |
|----------|-----|-------|--------|------|----------|------|---------------------|-----|
|          |     |       | n      | %    | n        | %    | n                   | %   |
| Ελληνική | 117 | 83,6  | 58     | 49,6 | 56       | 47,9 | 3                   | 2,6 |
| Άλλη     | 23  | 16,4  | 16     | 69,6 | 6        | 26,1 | 1                   | 4,3 |
| Σύνολο   | 140 | 100,0 | 74     | 52,9 | 62       | 44,3 | 4                   | 2,9 |

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ο Ευγένιος Τριβιζάς είναι ο πιο συχνά αναφερόμενος συγγραφέας με δέκα κείμενα να φέρουν την υπογραφή του, η Αγγελική Βαρελά με πέντε, και οι Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Ζώρζ Σαρή και Κωστής Παλαμάς με τέσσερα. Από τους ξένους συγγραφείς ο Τζιάνι Ροντάρι και το δίδυμο Ζαν Ζακ Σαμπέ – Ρενέ Γκοσινί έχουν από τρία κείμενα στα διδακτικά βιβλία.

Ως προς το μέγεθος των κειμένων (βλ. Πίνακα 6) παρατηρούμε ότι πάνω από ένα στα τρία κείμενα έχει περισσότερες από 251 λέξεις, ενώ αντίστοιχο περίπου είναι και το ποσοστό των κειμένων των δύο πρώτων κατηγοριών που αποτελούνται από 1 μέχρι 100 λέξεις. Οι άλλες τρεις κατηγορίες μεγεθών αφορούν το υπόλοιπο 1/3 των κειμένων.

Πίνακας 6. Κατανομή των κειμένων ως προς το μέγεθός τους

| Τάξη | N   | Αριθμός λέξεων |      |        |      |         |      |         |     |         |      |      |      |
|------|-----|----------------|------|--------|------|---------|------|---------|-----|---------|------|------|------|
|      |     | 1-50           |      | 51-100 |      | 101-150 |      | 151-200 |     | 201-250 |      | >251 |      |
|      |     | n              | %    | n      | %    | n       | %    | n       | %   | n       | %    | n    | %    |
| Γ΄   | 51  | 11             | 21,6 | 10     | 19,6 | 7       | 13,7 | 4       | 7,8 | 0       | 0    | 19   | 37,3 |
| Δ΄   | 67  | 13             | 19,4 | 17     | 25,4 | 11      | 16,4 | 4       | 6,0 | 1       | 1,5  | 21   | 31,3 |
| Ε΄   | 56  | 5              | 8,9  | 11     | 19,6 | 10      | 17,9 | 4       | 7,1 | 7       | 12,5 | 19   | 33,9 |
| ΣΤ΄  | 64  | 7              | 10,9 | 15     | 23,4 | 12      | 18,8 | 5       | 7,8 | 3       | 4,7  | 22   | 34,4 |
| Συν. | 238 | 36             | 15,1 | 53     | 22,3 | 40      | 16,8 | 17      | 7,1 | 11      | 4,6  | 81   | 34,0 |

Από τα 238 λογοτεχνικά κείμενα, τέλος, τα 69 (30%) έχουν διασκευαστεί για τις ανάγκες της διδασκαλίας.

#### 4.4. Η θέση των κειμένων στα διδακτικά βιβλία

Τα λογοτεχνικά κείμενα, σύμφωνα με τα δεδομένα του Πίνακα 7, τοποθετούνται πρώτιστα στην αρχή των διδακτικών υποενοτήτων ως τα κύρια κείμενα με τα οποία οι μαθητές ξεκινούν την εμπλοκή τους στο γλωσσικό μάθημα, καθώς, αφού τα διαβάσουν, προχωρούν στις ερωτήσεις κατανόησης και νοηματικής επεξεργασίας τους και στη συνέχεια σε άλλες γλωσσικές ασκήσεις. Ωστόσο, περίπου ένα στα τρία λογοτεχνικά κείμενα (31,1%) τοποθετείται μέσα στις ασκήσεις για εξάσκηση στα διάφορα γραμματικά φαινόμενα.

Πίνακας 7. Κατανομή των κειμένων ως προς τη θέση τους

| α/α | Θέση      | N   | %     | Γ΄ |      | Δ΄ |      | Ε΄ |      | ΣΤ΄ |      |
|-----|-----------|-----|-------|----|------|----|------|----|------|-----|------|
|     |           |     |       | n  | %    | n  | %    | n  | %    | n   | %    |
| 1   | Κύριο     | 164 | 68,9  | 42 | 25,6 | 41 | 25   | 38 | 23,2 | 43  | 26,2 |
| 2   | Παράλληλο | 74  | 31,1  | 9  | 12,2 | 26 | 35,1 | 18 | 24,3 | 21  | 28,4 |
|     | Σύνολο    | 238 | 100,0 | 51 | 21,4 | 67 | 28,2 | 56 | 23,5 | 64  | 26,9 |

Τα 50 από τα κείμενα (21% του συνόλου ή το 30% των κύριων) βρίσκονται στις θεματικές ενότητες που έχουν ως αντικείμενό τους ιστορικές και θρησκευτικές επετείους, στις οποίες κατά βάση δεν γίνεται διδασκαλία γραμματικών φαινομένων, ενώ και η διδασκαλία τους προβλέπεται να γίνεται σε αρκετά λιγότερες ώρες από ό,τι προβλέπεται για τις υπόλοιπες ενότητες (βλ. τα Βιβλία Δασκάλου).

#### 4.5. Η διδακτική αξιοποίηση των λογοτεχνικών κειμένων

Η εικόνα της διδακτικής αξιοποίησης των λογοτεχνικών κειμένων παρουσιάζεται μεικτή σύμφωνα με τον Πίνακα 8. Τέσσερα στα δέκα κείμενα χρησιμοποιούνται με αποκλειστικό στόχο τη διδασκαλία της γραμματικής του κειμένου ή την κατανόηση και την νοηματική επεξεργασία. Αντίθετα, δύο στα δέκα αξιοποιούνται με μοναδικό στόχο την καλλιέργεια της δομής της γλώσσας, εφόσον παρατίθενται για την καλλιέργεια μόνο της μορφολογίας και του συντακτικού της γλώσσας. Ωστόσο, ένα σημαντικό κομμάτι που φτάνει το 38,7% των κειμένων ασκεί τους μαθητές και στα τρία είδη γραμματικής, κειμένου, λέξης και πρότασης.

Πίνακας 8. Κατανομή των κειμένων ως προς είδος γραμματικής

| α/α    | Είδος γραμματικής    | N   | %     | Γ' |      | Δ' |      | Ε' |      | ΣΤ' |      |
|--------|----------------------|-----|-------|----|------|----|------|----|------|-----|------|
|        |                      |     |       | n  | %    | n  | %    | n  | %    | n   | %    |
| 1      | Κείμενο              | 96  | 40,3  | 15 | 15,6 | 21 | 21,9 | 25 | 26,0 | 35  | 36,5 |
| 2      | Κείμενου/Λέξης/Πρότ. | 92  | 38,7  | 31 | 33,7 | 29 | 31,5 | 19 | 20,7 | 13  | 14,1 |
| 3      | Λέξης/ Πρότασης      | 50  | 21,0  | 5  | 10,0 | 17 | 34,0 | 12 | 24,0 | 16  | 32,0 |
| Σύνολο |                      | 238 | 100,0 | 51 | 21,4 | 67 | 28,2 | 56 | 23,5 | 64  | 26,9 |

#### 5. Συζήτηση

Η παρουσία των λογοτεχνικών κειμένων, όπως έδειξε η έρευνά μας στα νέα βιβλία, είναι σημαντική· αποτελούν το 30% περίπου των κειμένων που αξιοποιούνται στη διδασκαλία της γλώσσας στις τέσσερις τάξεις που μελετήσαμε, με τα περισσότερα από αυτά να είναι από τα εκτενέστερα των νέων βιβλίων, καθώς ξεπερνούν σε μέγεθος τις 251 λέξεις. Παράλληλα, υπάρχει μια ποικιλία και στους επιμέρους κειμενικούς τύπους των λογοτεχνικών κειμένων, καθώς δε συναντούμε μόνο πεζά ή ποιήματα αλλά και παραμύθια, μύθους, κτλ. Η ίδια ποικιλία δεν συναντάται στα γένη λόγου, όπου σχεδόν αποκλειστικά κυριαρχεί ο αναφορικός λόγος. Ωστόσο, αυτό δεν αποτελεί έκπληξη, γιατί τα λογοτεχνικά κείμενα είναι κατά βάση κείμενα «αναφορικού» λόγου [που] αναπαριστά πρόσωπα, πράγματα, συμβάντα και καταστάσεις» (ΦΕΚ 303/τ.Β', 2003, σ. 3773). Αντίθετα, στα είδη λόγου η αφήγηση μπορούμε να πούμε ότι υπεραντιπροσωπεύεται σε σχέση με την περιγραφή, που όμως εξακολουθεί να αφορά ένα στα πέντε κείμενα.

Το ποσοστά αυτά φαίνεται να δείχνουν μια υποχώρηση στην ποσότητα των λογοτεχνικών κειμένων στα νέα διδακτικά βιβλία σε σχέση με αυτά που

αντικατέστησαν, αλλά είναι δύσκολο να αποφανθούμε κατά πόσο επαρκής ή όχι είναι η παρουσία των κειμένων αυτών σε σχέση με τις πρόνοιες του ΑΠΣ. Η δυσκολία έγκειται στο ότι δεν υπάρχει μια ρητή ποσοτική πρόβλεψη για το πόσα θα πρέπει να είναι τα λογοτεχνικά κείμενα στα διδακτικά βιβλία. Το ΑΠΣ κάνει λόγο γενικά για την ανάγκη του μαθητή να χειρίζεται ποικίλα κειμενικά είδη αλλά δεν υπεισέρχεται σε ζητήματα ποσοστών για κάθε ένα κειμενικό είδος χωριστά. Το αποτέλεσμα είναι η ερμηνεία για το βαθμό συμμόρφωσης των βιβλίων προς τα ΑΠΣ που υλοποιούν να γίνεται εν πολλοίς με υποκειμενικά κριτήρια ανάλογα με τον τρόπο που αντιλαμβάνεται κανείς τις πρόνοιες του ΑΠΣ και το πώς αυτές μεταφράστηκαν σε διδακτέα ύλη στα σχολικά εγχειρίδια.

Τα λογοτεχνικά κείμενα δεν ποικίλλουν ιδιαίτερα ως προς το μέσο δημοσίευσης και το μέγεθος τους· τα βιβλία αποτελούν την κύρια πηγή τους όποτε αυτή μνημονεύεται, ενώ υπάρχει και μια σχετική ισορροπία σχετικά με τα μεγέθη των κειμένων. Παρόλα αυτά, κάνουν την εμφάνισή τους και άλλες πηγές δημοσίευσης, όπως περιοδικά, εφημερίδες, διαδίκτυο, οι οποίες, αν και εξαιρετικά περιορισμένες, αποτελούν γεγονός. Περαιτέρω, και σύμφωνα με τις προδιαγραφές του ΠΙ (2003, σ. 21), τα λογοτεχνικά κείμενα αποτελούν κυρίως δείγματα της ελληνικής γραμματείας, καθώς οι συγγραφείς τους είναι κατά βάση Έλληνες με πολλούς από αυτούς να είναι σύγχρονοι συγγραφείς παιδικής λογοτεχνίας. Αξιοσημείωτο είναι ότι υπάρχει ισορροπία μεταξύ ανδρών και γυναικών συγγραφέων, καθώς κάτι τέτοιο δεν υπήρχε στα παλιά βιβλία (Μπονίδης, 2004, σ. 110) και, κυρίως, γιατί στην ανισορροπία αυτή αποδόθηκαν πολλές σεξιστικές αναφορές σε αυτά σε βάρος των γυναικών (Μπονίδης, 2004, σ. 95).

Τα παραπάνω στοιχεία που σχετίζονται έμμεσα με την ποικιλία των κειμενικών ειδών που προωθεί το ΑΠΣ είναι ακόμη πιο δύσκολο από ό,τι είδαμε προηγουμένως να αποτελέσουν κάποιο αξιολογικό κριτήριο για τον τρόπο υλοποίησης του ΑΠΣ από τα νέα βιβλία. Ο λόγος είναι και πάλι ότι στο ΑΠΣ απουσιάζουν ποσοτικές αναφορές για τα παραπάνω δεδομένα. Βεβαίως, αυτό που ενδιαφέρει πρώτιστα είναι το πόσο επιτυχής είναι η επιλογή των λογοτεχνικών αποσπασμάτων από διδακτικής πλευράς και δευτερευόντως το μέγεθος, ο συγγραφέας, το φύλο του ή το μέσο δημοσίευσης. Όμως, σε κάθε περίπτωση, ενδιαφέρει ποια αποσπάσματα επιλέγονται και από ποιους συγγραφείς με σκοπό την πληρέστερη ανάδειξη όλων των ποιοτικών τους

χαρακτηριστικών για την ορθότερη αξιολόγησή τους ως μέσων γλωσσικής διδασκαλίας.

Περίπλοκη είναι και η ερμηνεία του ποσοστού των 30% των λογοτεχνικών κειμένων που έχουν διασκευαστεί για τις ανάγκες του γλωσσικού μαθήματος. Το ποσοστό είναι σίγουρα σημαντικό, ωστόσο, για να κριθεί ο βαθμός ο παρέμβασης των συγγραφικών ομάδων και το κατά πόσο ήταν απαραίτητη ή όχι η διασκευή των αποσπασμάτων που επέλεξαν, δεν μπορεί να διαπιστωθεί στα πλαίσια της παρούσας έρευνας. Τονίζουμε μόνο ότι ο βαθμός αυθεντικότητας —με την έννοια που ο Widdowson (1996) ορίζει την αυθεντικότητα ως μεταφορά υλικού στην τάξη χωρίς αλλαγές και προσαρμογές— του λογοτεχνικού λόγου φαίνεται να μετριάζεται σε πολλά κείμενα για να εξυπηρετηθούν πιθανόν άλλες διδακτικές ανάγκες.

Η θέση των λογοτεχνικών κειμένων είναι κυρίως στην αρχή των διδακτικών ενοτήτων (με δύο περίπου στα τρία κείμενα), με αποτέλεσμα να αποτελούν τόσο αντικείμενο νοηματικής επεξεργασίας όσο και δείγματα διδασκαλίας (πρότυπα) συγκεκριμένων ειδών λόγου και επιμέρους κειμενικών τύπων. Η τοποθέτηση της πλειονότητας των λογοτεχνικών κειμένων σε αυτή τη θέση φαίνεται να συνάδει με τις πρόνοιες του ΑΠΣ για την εξοικείωση των μαθητών με όσο το δυνατόν περισσότερα κειμενικά είδη. Αυτό προκύπτει και αν μελετήσουμε τη διδακτική αξιοποίηση των κειμένων, καθώς βλέπουμε ότι τα λογοτεχνικά κείμενα χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για τη διδασκαλία της «γραμματικής του κειμένου» σε ποσοστό περίπου 40%. Αντίθετα, προβληματίζει το ότι το 21% των λογοτεχνικών κειμένων σχετίζεται αποκλειστικά με τη διδασκαλία της γραμματικής και του συντακτικού. Υπάρχουν, όπως είδαμε και στην εισαγωγή, αρκετές επιφυλάξεις για το κατά πόσο είναι κατάλληλα τα λογοτεχνικά κείμενα ειδικά για την εξυπηρέτηση του συστήματος της γλώσσας. Αν αυτό συνδυαστεί και με το γεγονός ότι το 39% των λογοτεχνικών αποσπασμάτων εξυπηρετεί ταυτόχρονα και τη γραμματική του κειμένου και της λέξης-πρότασης, η προσέγγιση που υιοθετούν τα διδακτικά βιβλία έναντι των αποσπασμάτων αυτών φαίνεται να ισορροπεί μεταξύ της παραδοσιακής μεθόδου διδασκαλίας της λογοτεχνίας και των πιο σύγχρονων κειμενοκεντρικών-επικοινωνιακών μεθόδων. Τέλος, η ύπαρξη σχετικά πολλών λογοτεχνικών κειμένων (περίπου ένα στα πέντε) στις ιστορικές και θρησκευτικές θεματικές ενότητες των νέων βιβλίων θεωρείται προβληματική καθώς ο χρόνος διδασκαλίας των ενοτήτων αυτών είναι εξαιρετικά περιορισμένος για να

αντιληφθούν οι μαθητές το «πώς χτίζεται η ξεχωριστή γλώσσα» των κειμένων αυτών (Μπέσιος, 2007).

Ανακεφαλαιώνοντας, θα μπορούσε να υποστηριχτεί πως με τη "χαρτογράφηση" των λογοτεχνικών κειμένων που επιχείρησε η παρούσα έρευνα προκύπτει ότι η λογοτεχνία (α) συνεχίζει να κατέχει δεσπόζουσα θέση στα νέα βιβλία, και (β) η διδακτική της αξιοποίηση δεν στοιχίζεται απόλυτα με ένα είδος γραμματικής. Ουσιαστικά, αυτή η μικτή εικόνα δείχνει ότι τα βιβλία έχουν ενσωματώσει σε ένα βαθμό τις επιταγές του ΑΠΣ για τη διδακτική μεθοδολογία που πρέπει να ακολουθηθεί προκειμένου να επιτευχθούν οι γλωσσικοί του στόχοι. Το ερώτημα που μένει να απαντηθεί είναι αν αυτός ο βαθμός συμμόρφωσης και συνάφειας των βιβλίων προς το ΑΠΣ είναι ικανοποιητικός και τα καθιστά αξιόπιστα διδακτικά εργαλεία στα χέρια μαθητών και δασκάλων. Δυστυχώς, η απουσία ειδικότερων οδηγιών και ποσοστών από τη μεριά του ΑΠΣ αφήνει μεγάλα περιθώρια για εικασίες και προσωπικές κρίσεις σχετικά με την ποιότητα των διδακτικών εγχειριδίων, ακυρώνοντας ή καθιστώντας εξαιρετικά επισφαλή κάθε αξιολογική αποτίμησή τους. Αναμφίβολα, όμως, κάθε συζήτηση για τα νέα βιβλία και την ποιότητά τους πρέπει να γίνεται επί τη βάση ερευνητικών δεδομένων ασχέτως των ερμηνειών που πιθανώς θα δοθούν. Αυτή τη βάση επιχειρήσαμε να παράσχουμε με την έρευνα που παρουσιάσαμε και —μάλλον πιο πολύ— να θέσουμε ερωτήματα και προβληματισμούς προς την επιστημονική κοινότητα παρά να δώσουμε οριστικές απαντήσεις.

## Βιβλιογραφία

### Α. Πηγές

- Ιντζίδης, Ε., Παπαδόπουλος, Α., Σιούτης, Α. & Τικτοπούλου, Α. (2006). *Τα απίθανα μολύβια* [Βιβλίο του Μαθητή (3τεύχ.) και Τετράδιο Εργασιών (2 τεύχ.)]. Γλώσσα Γ΄ Δημοτικού. Αθήνα: ΟΕΔΒ
- Διακογιώργη, Κ., Μπαρής, Θ., Στεργιόπουλος, Χ. & Τσιλιγκιριάν, Ε. (2007). *Πετώντας με τις λέξεις* [Βιβλίο του Μαθητή (3τεύχ.) και Τετράδιο Εργασιών (2 τεύχ.)]. Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού. Αθήνα: ΟΕΔΒ
- Ιορδανίδου, Α., Αναστασοπούλου, Α., Γαλανόπουλος, Ι., Δρυς, Ι., Κόττα, Α. & Χαλικιάς, Π. (2006). *Της γλώσσας ρόδι και ροδάνι* [Βιβλίο του Μαθητή (3τεύχ.) και Τετράδιο Εργασιών (2 τεύχ.)]. Γλώσσα Ε΄ Δημοτικού. Αθήνα: ΟΕΔΒ

Ιορδανίδου, Α., Κανελλοπούλου, Ν., Κοσμά, Ε., Κουταβά, Β., Οικονόμου, Π. & Παπαϊωάννου, Κ. (2006). *Λέξεις... Φράσεις... Κείμενα* [Βιβλίο του Μαθητή (3τεύχ.) και Τετράδιο Εργασιών (2 τεύχ.)]. Γλώσσα ΣΤ΄ Δημοτικού. Αθήνα: ΟΕΔΒ

### **Β. Ελληνική**

Αγγελάκος, Α. (2006, 16 Σεπτ.). Μίνι επανάσταση με βιβλία νέας γενιάς. *Τα Νέα. Έρευνα- Σχολικά βιβλία: Το μεγάλο στοίχημα. Στο ένθετο Βιβλιοδρόμιο*. Ανακτήθηκε στις 2/5/2009 από [http://ta-nea.dolnet.gr/print\\_article.php?e=A&f=18641&m=P14&aa=1](http://ta-nea.dolnet.gr/print_article.php?e=A&f=18641&m=P14&aa=1) και [http://ta-nea.dolnet.gr/print\\_article.php?e=A&f=18641&m=P18&aa=1](http://ta-nea.dolnet.gr/print_article.php?e=A&f=18641&m=P18&aa=1)

Ακριτόπουλος, Α. Ν. (2002). Το νέο ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων Ε΄ και ΣΤ΄ δημοτικού. *Μακεδόν, 10*, 189-194.

Αρχάκης, Α. (2005). *Γλωσσική διδασκαλία και σύσταση κειμένων*. Αθήνα: Πατάκης.

Γεωργακόπουλος, Α. & Γούτσος, Δ. (1999). *Κείμενο και επικοινωνία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Δανιηλίδου, Ν-Μ. (2007). Η επιλογή του περιεχομένου για τη διδασκαλία της γλώσσας στα νέα γλωσσικά εγχειρίδια του δημοτικού σχολείου. Στο *Γλώσσα σκέψη και πράξη στην εκπαίδευση. Πρακτικά συνεδρίου που διοργάνωσε η Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευση Ηπείρου στα Ιωάννινα 19-21 Οκτωβρίου 2007*. Ανακτήθηκε στις 2/5/2009 από: <http://ipeir.pde.sch.gr/educonf/2/05DimotikoSholio/daniilidou/daniilidou.pdf>

Ιορδανίδου, Α. (2006, 15 Οκτ.). Δεν αλλάζει μόνο το διδακτικό υλικό. *Η Καθημερινή, Αφιέρωμα: Τα νέα βιβλία αλλάζουν το σχολείο*. Ανακτήθηκε στις 2/5/2009 από: [http://news.kathimerini.gr/4dcgi/\\_w\\_articles\\_civ\\_253066\\_15/10/2006\\_201226](http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_253066_15/10/2006_201226)

Ματσαγγούρας, Η. (2001). *Κειμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Μήτσης, Ν. (2001). *Διδακτική του γλωσσικού μαθήματος*. Αθήνα: Gutenberg.

Μοσχονάς, Α. (2006, 15 Οκτ.). Βιβλία για την ανάγνωση άλλων βιβλίων. *Η Καθημερινή, Αφιέρωμα: Τα νέα βιβλία αλλάζουν το σχολείο*. Ανακτήθηκε στις 2/5/2009 από: [http://news.kathimerini.gr/4dcgi/\\_w\\_articles\\_civ\\_253009\\_15/10/2006\\_201227](http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_253009_15/10/2006_201227)

Μπέσιος, Α. (2007). Η γλωσσική αγωγή στο δημοτικό σχολείο: η περίπτωση του νέου εκπαιδευτικού υλικού για τη Δ΄ τάξη. Στο *Γλώσσα σκέψη και πράξη στην εκπαίδευση. Πρακτικά συνεδρίου που διοργάνωσε η Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευση Ηπείρου στα Ιωάννινα 19-21 Οκτωβρίου 2007*. Ανακτήθηκε στις 12/8/2009 από: <http://ipeir.pde.sch.gr/educonf/2/05DimotikoSholio/besios/besios.pdf>

Μπονίδης, Κ. (2004). *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας: Διαχρονική εξέταση της σχετικής έρευνας και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2003). *Συμπληρωματικές προδιαγραφές εκπαιδευτικού υλικού Νηπιαγωγείου και Δημοτικού Σχολείου* (τομ. Γ΄, τευχ. α΄). Ανακτήθηκε στις 2/5/2009 από:

[http://www.pi-schools.gr/prok\\_ekp\\_ylikou\\_03/](http://www.pi-schools.gr/prok_ekp_ylikou_03/)

Παπαρίζος, Χ. (1990). *Επικοινωνιακή προσέγγιση*. Αθήνα: Νέα Παιδεία.

Τσολάκης, Χ. (2006, 11 Δεκ.). Οι οχτώ «πληγές» των νέων σχολικών βιβλίων. *Ο Αγγελιοφόρος*, σ. 16 & 41.

ΦΕΚ 303/τ. Β' (13-03-2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών*.

Φραγκουδάκη, Α. (1987). *Γλώσσα και ιδεολογία* (3η έκδ.). Αθήνα: Οδυσσέας.

Χαραλαμπίδης, Χ. (1994). *Γλώσσα και εκπαίδευση. Θέματα διδασκαλίας της ΝΕ Γλώσσας*. Αθήνα: Γεννάδιος Σχολή.

Χαραλαμπίδης, Α. (2006, 15 Οκτ.). Νέα βιβλία. Νέα προσέγγιση; Η *Καθημερινή*, Αφιέρωμα: Τα νέα βιβλία αλλάζουν το σχολείο. Ανακτήθηκε στις 2/5/2009 από: [http://news.kathimerini.gr/4dcgi/\\_w\\_articles\\_civ\\_252821\\_15/10/2006\\_201225](http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_252821_15/10/2006_201225)

Χατζησαββίδης, Σ. (1992). *Το ιστορικό της αναμόρφωσης του γλωσσικού μαθήματος της νεοελληνικής γλώσσας στην υποχρεωτική εκπαίδευση (1974-1986)*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

#### **Γ. Ξενόγλωσση-Μεταφράσεις**

Cope, B. & Kalantzis, M. (Eds.). (1993). *The Powers of literacy: A genre approach to teaching writing*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press.

Kress, G. (1987). Genre social theory of language. In I. Reid (Ed.), *The place of genre in learning*. Victoria: Deakin University Press.

Pappas, Ch. & Zecker, L. B. (2006). *Αναδομώντας τα κειμενικά είδη του σχολικού γραμματισμού*, μτφρ. Γ. Κουρμένταλα (Επιμ. Τ. Κωστούλη). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο

Swales, J. (1990). *Genre analysis: english in academic and research settings*. Cambridge: Cambridge University Press.

Widdowson, H. G. (1996). *Teaching language as communication*. London: Oxford University Press.